

**Skupština Crne Gore
Parlamentarni institut
Istraživački centar**

Istraživački rad:

Istopolne zajednice u nekoliko zemalja članica EU

Podgorica, oktobar 2018. godine

Broj: 16/2018

Klas. br: 00-52-4/18-64/1

Datum: oktobar 2018. godine

Pripremila: Milena Vujović, saradnik u Istraživačkom centru

*Stavovi izrečeni u tekstu ne predstavljaju zvaničan stav Skupštine Crne Gore.

**Svi pojmovi upotrijebljeni u istraživačkom radu u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.

SADRŽAJ

UVOD	4
1. MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR	5
2. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA	7
3. KOMPARATIVNI PREGLED	8
<i>HOLANDIJA.....</i>	8
<i>HRVATSKA.....</i>	8
<i>IRSKA.....</i>	11
<i>LETONIJA.....</i>	12
<i>LITVANIJA.....</i>	12
<i>SLOVENIJA.....</i>	13
<i>ŠPANIJA.....</i>	14
IZVORI INFORMACIJA	16

UVOD

Pravno uređenje porodične zajednice dugo je bilo formulisano u kontekstu "tradicionalnog" poimanja porodice kao cjeline koju čine bračni par suprotnog pola i djeca začeta u tom braku. To je rezultiralo zaštitnim mehanizmima zakonodavstva koje se fokusiralo samo na takve porodične jedinice, sa ostalim porodičnim oblicima, kao što su na primjer istopolni parovi, nevjenčani parovi, parovi koji nijesu u mogućnosti da začnu prirodnim putem te samohrani roditelji, ne uspijevajući da takvim porodičnim odnosima obezbijedi zakonsko prepoznavanje i zaštitu. Ovo je često uključivalo, makar u početku, nepriznavanje "netradicionalnih" porodičnih prava u skladu sa članom 8 *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*. Međutim, tokom posljednjih nekoliko decenija došlo je do napretka u razbijanju tradicionalnog shvanjanja porodice kao i do prilagođavanja zakonodavstva savremenoj realnosti porodičnog života. Jedan od primjer ovakvog napretka odnosi se na pravni status istopolnih parova.¹

Stoga, istopolni brak, odnosno brak između dvije osobe istog pola, predstavlja novi društveni fenomen koji je doveo do novog načina formiranja porodice. U savremenom dobu, istopolni brak nije postojao sve do XXI vijeka kada je sve veći broj zemalja istopolnim parovima omogućio zakonsko sklapanje braka. Takođe, krajem XX vijeka došlo je do globalnog pokreta u cilju poimanja braka kao osnovnog ljudskog prava koje treba da se odnosi i na istopolne parove. Kao rezultat zakonskih barijera te društvene i političke evolucije, istopolni brakovi stvaraju kombinaciju euforije, kontroverze i opozicije u mnogim zemljama širom svijeta. Zato, pravno priznanje istopolnih brakova predstavlja jedno od pitanja koje je izazvalo najveće podjele na društvenom, političkom i pravnom nivou.²

Kada je riječ o evropskom nivou, do kraja 80-tih godina, istopolne zajednice nijesu bile zakonski priznate u evropskom pravu. Međutim, to se promijenilo, u velikoj mjeri, zbog truda i istrajnosti mnogih organizacija i pojedinaca. Danas, sklapanje braka istopolnim parovima omogućeno je u sve većem broju država, u pojedinim državama dozvoljeno je registrovano partnerstvo dok su u nekim državama, kao oblik neregistrovane zajednice, uvedene *de facto* istopolne zajednice. Međutim, u Evropi, naročito u Istočnoj i Jugoistočnoj Evropi, i dalje postoji veliki broj država u kojima istopolne zajednice nijesu zakonski priznate.³

Pristup zakonskom priznavanju istopolnih zajednica koji su primijenile pojedine evropske zemlje može se podijeliti u tri kategorije: sistemi u kojima je odredba za formalno priznavanje istopolnih zajednica „inferiorna“ u odnosu na brak; sistemi u kojima je istopolna zajednica manje ili više „funkcionalno ekvivalentna“ braku tj. braku pod drugim imenom i sistemi u kojima je brak dozvoljen kako osobama istog tako i osobama različitog pola.⁴

U ovom istraživačkom radu, Istraživački centar je, shodno dostupnim podacima, predstavio informacije u vezi sa zakonodavnim okvirom istopolnih zajednica u smislu prava na sklapanje braka ili registrovanje partnerstava u nekoliko zemalja Evropske unije (**Holandija, Hrvatska, Irska, Letonija, Litvanija, Slovenija i Španija**). Informacije su prikupljene analizom pravnog okvira koji uređuje ovo pitanje te uvidom u relevantne publikacije institucija Evropske unije i zvanične internet prezentacije državnih institucija. U tom kontekstu, rad sadrži poglavje u vezi sa međunarodnim zakonodavnim okvirom, glavne nalaze istraživanja i komparativni pregled po zemljama u vezi sa ovom temom.

¹ *The Equal Rights Review, Promoting equality as a fundamental human right and a basic principle of social justice*, Biannual publication of The Equal Rights Trust, Volume Ten (2013), page 83, http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/err10_web.pdf (1.8.2018)

² Joseph Chamie and Barry Mirkin, *Population and Development Review, Same-Sex Marriage: A New Social Phenomenon*, Vol. 37, No. 3 (SEPTEMBER 2011), https://www.jstor.org/stable/23036054?seq=1#page_scan_tab_contents (25.10.2018)

³ *The Equal Rights Review, Promoting equality as a fundamental human right and a basic principle of social justice*, Biannual publication of The Equal Rights Trust, Volume Ten (2013), page 83, http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/err10_web.pdf (1.8.2018)

⁴ Ibid, str. 84-85

1. MEĐUNARODNI ZAKONODAVNI OKVIR

Definicija braka razlikuje se među državama članicama Evropske unije. Sve veći broj država članica spremno je da uvrsti ili je u procesu uključivanja istopolnih parova u pojam braka. Zakonodavstvo u vezi sa porodičnim odnosima generalno, a naročito pitanje uređenja braka kao društvene institucije, u rukama je država članica. Iako Evropska unija nema moć da uskladi porodično zakonodavstvo država članica, opšti principi kao što su suprematija i puna efikasnost evropskog zakonodavstva zahtijevaju da nacionalno zakonodavstvo poštuje osnovna prava kao što je princip zabrane diskriminacije.⁵

Zabrana diskriminacije u međunarodnom pravu takođe predstavlja jedno od osnovnih načela zaštite ljudskih prava i sloboda. Iako se seksualna orijentacija eksplicitno ne navodi kao osnov zabrane, u osnivačkim aktima i osnovnim ugovorima, kao što su *Povelja UN-a, Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, te *Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima i slobodama, Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Konvencija o pravima djeteta*, date su široke garancije u pogledu zaštite ljudskih prava i sloboda, što uključuje i seksualnu orijentaciju kao osnov.

U *Ugovoru o Evropskoj uniji*⁶ načelo jednakog tretmana i zabrana diskriminacije ustanovljeni su kao osnovni principi na kojima počiva Evropska unija u skladu sa osnovnim vrijednostima slobode, demokratije, poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i vladavine prava, koji su zajednički za sve države članice. Članom 6 *Ugovora o Evropskoj uniji* priznaju se prava, slobode i načela koja su sadržana u Povelji o osnovnim pravima EU:

„Unija priznaje prava, slobode i načela priznata u Povelji o osnovnim pravima EU od 7. decembra 2000. godine, kao što je usvojeno u Strazburu 12. decembra 2007. godine, što ima istu pravnu snagu kao i Ugovori“.

Član 21 *Povelje o osnovnim pravima EU*⁷ zabranjuje diskriminaciju po bilo kom osnovu:

(1) *Zabranjen je svaki vid diskriminacije koja se zasniva na polu, rasi, boji kože, etničkom ili socijalnom porijeklu, genetskim osobinama, jeziku, religiji ili uvjerenju, političkom ili bilo kojem drugom mišljenju, pripadnosti nacionalnoj manjini, imovini, rođenju, smetnjama u razvoju, životnom dobu ili seksualnoj orijentaciji.*

(2) *U okviru primjene Ugovora o osnivanju Evropske zajednice i Ugovora o Evropskoj uniji, i bez protivljenja specijalnim odredbama tih ugovora, zabranjena je svaka diskriminacija po osnovu nacionalnosti.*

Takođe, Evropska unija garantuje poštovanje osnovnih prava sadržanih u *Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*⁸, kao što je to navedeno u članu 6 Ugovora o Evropskoj uniji:

⁵ *The 'legal jungle' of same-sex relationship recognition at the national and European level: a comparative constitutional law review on the ability of same-sex couples to move and reside freely in the European Union*, Barbara Safradin, Conference paper bEUcitizen 2015, http://beucitizen.eu/wp-content/uploads/Conference-Paper-bEUcitizen-June-2015_Barbara-Safradin.pdf (1.8.2018)

⁶ Treaty on European Union, Article 6,

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT> (1.8.2018)

⁷ Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT> (1.8.2018)

⁸ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 4.XI.1950, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf (1.8.2018)

„Osnovna prava, zajamčena Evropskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i koja proizilaze iz zajedničkih ustavnih tradicija država članica, predstavljaju opšta načela prava Unije.“

Član 2 *Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima i slobodama*⁹ propisuje da zemlje potpisnice moraju poštovati i garantovati svim licima priznata prava iz Pakta, bez obzira na postojanje bilo kakvih razlika u odnosu na „rasu, boju kože, pol, jezik, vjeru, političko ili drugo mišljenje, nacionalno ili socijalno porijeklo, imovno stanje, rođenje ili drugi status“. Osim toga, u članu 26 navodi se da su sva lica jednaka pred zakonom i imaju pravo, bez ikakve diskriminacije na jednaku zakonsku zaštitu te da zakon treba da zabrani svaku diskriminaciju i da garantuje svim licima jednaku i djelotvornu zaštitu protiv diskriminacije bilo na osnovu rase, boje kože, pola, jezika, vjere, političkog ili drugog ubjedjenja, nacionalnog ili društvenog porijekla, imovnog stanja, rođenja ili bilo koje druge okolnosti.

*Međunarodni pakt o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima*¹⁰ zabranjuje diskriminaciju bilo koje vrste po osnovu rase, pola, boje kože [...] ili nekog drugog statusa.

UN Komitet o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima pružio je tumačenje tzv. otvorene odredbe „drugi status“, navodeći da se pod tim podrazumijeva i zabrana diskriminacije po osnovu seksualne orientacije, te da takav osnov, seksualna orientacija ljudi, ne smije da bude prepreka kod ostvarivanja prava sadržanih u Paktu¹¹.

S tim u vezi, u cilju usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa evropskim standardima i potvrđenim međunarodnim ugovorima, unapređenja ljudskih prava i sloboda te suzbijanja diskriminacije na osnovu seksualne orientacije i rodnog identiteta, ustanovljena je obaveza izrade zakona u vezi sa registrovanjem životnih zajednica osoba istog pola. Stoga, u junu 2018. godine, Ministarstvo za ljudska i manjinska prava Crne Gore donijelo je Rješenje o formiranju Radne grupe za izradu Nacrta zakona o registrovanom partnerstvu¹².

U *Nacrtu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola*¹³ definisana je zajednica života dva lica istog pola, načela, zaključenje i prestanak životnog partnerstva lica istog pola, vođenje registra o životnom partnerstvu lica istog pola i postupci nadležnih organa u vezi sa zaključenjem i prestankom životnog partnerstva lica istog pola. Osim toga, nacrtom su ustanovljena pravna dejstva partnerstva, pravo na izdržavanje, starateljstvo nad djecom, pitanje imovinskih odnosa, pravo nasljeđivanja, poreskog statusa, zdravstvene zaštite i zdravstvenog osiguranja, socijalne i dječje zaštite i slično.

⁹ International Covenant on Civil and Political Rights,
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx> (1.8.2018)

¹⁰ International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights,
<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx> (1.8.2018)

¹¹ UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General comment No. 20 (E/C.12/GC/20), Non-Discrimination in Economic, Social and Cultural Rights (Art. 2, para 2), Forty-second session Geneva, 4-22 May 2009, 10. jun 2009, <http://www.refworld.org/docid/4a60961f2.html> (1.8.2018)

¹² Izvještaj sa javne rasprave o Nacrtu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, <http://www.mmp.gov.me/vijesti/187528/IZVJEŠTAJ-SA-JAVNE-RASPRAVE-O-NACRTU-ZAKONA-O-ZIVOTNOM-PARTNERSTVU-LICA-ISTOG-POLA.html> (2.8.2018)

¹³ Nacrt zakona o životnom partnerstvu lica istog pola, https://www.paragraf.me/nacrti_i_predlozi/nacrt-zakona-o-zivotnom-partnerstvu-lica-istog-pola.pdf (2.8.2018)

2. GLAVNI NALAZI ISTRAŽIVANJA

Prema prikupljenim podacima, izdvajaju se tri grupe analiziranih zemalja: zemlje koje istopolnim parovima garantuju jednako pravo na brak (**Holandija, Irska i Španija**), zemlje koje ovim parovima ne priznaju jednako pravo na brak, ali imaju zakonodavstvo koje im omogućava da registruju partnerstva (**Hrvatska i Slovenija**) kao i zemlje čije zakonodavstvo ne prepozna ni istopolne brakove ni registrovana partnerstva (**Letonija i Litvanija**).

Dok je u većini zemalja obuhvaćenih istraživanjem pitanje sklapanja braka ili registrovanja partnerstva uređeno zakonom, u **Irskoj** je slučaj da **Ustav** sadrži odredbu u skladu sa kojom brak mogu sklopiti dvije osobe bez obzira na svoj pol. S druge strane, nasuprot težnjama većine zemalja u smjeru priznavanja istopolnih zajednica, **ustavi Hrvatske, Letonije i Litvanije izričito definišu brak kao zajednicu muškarca i žene.**

Kada je riječ o **usvajanju djece**, istopolnim parovima **u Holandiji, Irskoj i Španiji to pravo je zagarantovano zakonom**. U Irskoj su pravo na usvajanje djece, u skladu sa izmjenama Zakona o usvajanju iz 2017. godine, stekli čak i nevjenčani parovi istog ili razlilčitog pola pod uslovom da žive u vanbračnoj zajednici najmanje tri godine neprekidno. Suprotno tome, u **Sloveniji** istopolni parovi u životnom partnerstvu **nemaju pravo na usvajanje djece** kao ni na **medicinski potpomognutuoplodnju**.

Takođe, pitanje istopolnih brakova, registrovanih partnerstava te prava istopolnih parova na usvajanje djece, naslijđivanje i sl. u mnogim zemljama riješeno je putem referendumu. Tako na primjer, **referendumi o ustavnoj definiciji braka** održani su u **Hrvatskoj i Irskoj**. S jedne strane, referendum u Hrvatskoj imao je za cilj definisanje institucije braka isključivo kao zajednice muškarca i žene dok je, s druge strane, referendum u Irskoj dodat novi stav u članu Ustava u kojem se navodi da brak mogu sklopiti dvije osobe bez obzira na pol. Takođe, referendum u vezi sa ovim pitanjem odnosno definisanjem institucije braka, održan je i u **Sloveniji**. Referendumom je poništena izmjena Zakona o braku i porodičnim odnosima čiji je cilj bio izjednačavanje prava istopolnih i parova suprotnog pola u kontekstu sklapanja braka i usvajanja djece.

Kada je riječ o **zemljama regionala**, pitanje prava na sklapanje braka ili registrovanje partnerstva između osoba istog pola nije riješeno ni u Bosni i Hercegovini ni u Srbiji. Međutim, na sjednici održanoj 19. oktobra ove godine Vlade Federacije **Bosne i Hercegovine** usvojila je informaciju Federalnog ministarstva unutrašnjih poslova o zahtjevima za upis podataka u matične evidencije koji se odnose na životne zajednice istopolnih parova. Na predlog Federalnog ministarstva pravde, Federalna vlada će imenovati interresornu radnu grupu koja će analizirati propise u okviru kojih istopolni parovi iz životne zajednice mogu ostvarivati prava koja proizilaze iz *Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda*, te predložiti propise koje je potrebno donijeti na području Federacije BiH.¹⁴

S druge strane, u **Srbiji** je *Akcionim planom za primjenu nacionalne strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period 2014-2018¹⁵* predviđena izrada radnog teksta (modela) Zakona o registrovanim istopolnim zajednicama i otvaranje javne debate u funkciji jačanja svijesti kod širokog kruga građana o potrebi zakonskog regulisanja istopolnog partnerstava te obezbjeđenje sprovođenja odredbi o sprečavanju diskriminacije LGBTI osoba u smislu priznavanja istopolnih vanbračnih zajednica (odnosno prava na registrovano partnerstvo - građansku zajednicu) kroz izmjene i dopune Porodičnog zakona. Međutim, model zakona još nije izrađen a radna grupa još nije osnovana.

U nastavku rada predstavljena su zakonska rješenja u vezi sa pravom osoba istog pola na sklapanje braka, registrovanje partnerstva i usvajanje djece u navedenim zemljama.

¹⁴ Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, 158. sjednica Vlade Federacije BiH, http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednica_v2.php?sjed_id=743&col=sjed_saopcenje (24.10.2018)

¹⁵ Akcioni plan za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/akcioni_plan - srpski.pdf (24.10.2018)

3. KOMPARATIVNI PREGLED

HOLANDIJA

Holandija je **prva zemlja u svijetu koja je 2001. godine omogućila sklapanje braka istopolnim parovima**. Od tada, sklopljeno je više od 15.000 istopolnih brakova.¹⁶ Osim toga, od 1. aprila 2014. godine pojednostavljena je procedura kojom partnerka u istopolnom braku ili registrovanom partnerstvu postaje zakonski roditelj djeteta svoje partnerke. Ranije je to bilo moguće samo kroz zakonsku proceduru usvajanja. Partnerka biološke majke djeteta u istopolnom braku ili registrovanom partnerstvu postaje zakonski roditelj djeteta odmah po rođenju djeteta ili putem priznavanja djeteta. Ukoliko je dijete začeto sjemenom anonimnog donora u skladu sa odredbama *Zakona o medicinskoj oplodnji*, partnerka biološke majke djeteta automatski postaje zakonski roditelj djeteta po njegovom rođenju, budući da biološki otac ne igra ulogu u odgajanju djeteta.¹⁷

Da bi partnerka biološke majke djeteta dobila status zakonskog roditelja djeteta, moraju biti ispunjeni sljedeći uslovi:

1. Po rođenju djeteta, izjava Kancelarije za informisanje o donorskoj oplodnji podnosi se Sekretarijatu za matične knjige rođenih, umrlih, vjenčanih i registrovanih partnerstava, u kojoj se navodi da je dijete začeto sjemenom anonimnog donora u skladu sa *Zakonom o medicinskoj oplodnji* i da je identitet donora nepoznat biološkoj majci djeteta.
2. Biološka majka djeteta i njena partnerka žive u braku ili registrovanom partnerstvu.

S druge strane, ukoliko je jedna od partnerki koje žive u istopolnom braku ili registrovanom partnerstvu oplođena sjemenom poznatog donora, druga partnerka može postati zakonski roditelj procedurom priznavanja djeteta. Ova procedura obavlja se u Sekretarijatu za matične knjige rođenih, umrlih, vjenčanih i registrovanih partnerstava ili posredstvom notara i može se obaviti prije rođenja djeteta. Na taj način, partnerka biološke majke djeteta ima status zakonskog roditelja djeteta odmah po njegovom rođenju.

Međutim, ukoliko donor prizna dijete prije njegovog rođenja, on dobija status zakonskog roditelja djeteta a roditeljsku odgovornost nad djetetom imaju samo biološki roditelji djeteta ali ne i partnerka biološke majke djeteta. Dok, s druge strane, u slučaju da donor prizna dijete nakon njegovog rođenja, ne stiče roditeljsku odgovornost nad djetetom.

Takođe, u slučaju da partnerke nijesu sklopile brak i ne žive u registrovanom partnerstvu, samo biološka majka djeteta ima roditeljsku odgovornost nad djetetom. Partnerka može priznati dijete i podnijeti sudski zahtjev za dobijanje zajedničke roditeljske odgovornosti sa biološkom majkom djeteta.¹⁸

U skladu sa *Gradiškim zakonikom Holandije*¹⁹ brak i registrovano partnerstvo definisani su kao zajednica dvije osobe istog ili različitog pola. Takođe, Zakon predviđa ista prava i obaveze partnera i u braku i u registrovanom partnerstvu.

HRVATSKA

U Hrvatskoj, životno partnerstvo osoba istog pola, načela, sklapanje i prestanak životnog partnerstva, postupci nadležnih organa u vezi sa sklapanjem i prestankom životnog partnerstva, vođenje registra o životnom partnerstvu kao i pravni efekti životnog partnerstva definisani su *Zakonom o životnom partnerstvu osoba istog pola*²⁰ koji je usvojen 2014. godine. Međutim, prvi put u zakonodavstvu Republike Hrvatske istopolna zajednica i pravni učinci postojanja te zajednice

¹⁶ Government of the Netherlands, <https://www.government.nl/topics/family-law/same-sex-marriage> (7.9.2018)

¹⁷ Government of the Netherlands, <https://www.government.nl/topics/family-law/parental-status-of-co-mothers> (7.9.2018)

¹⁸ Ibid.

¹⁹ Dutch Civil Code, <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm> (7.9.2018)

²⁰ Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/14), <https://www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola> (30.7.2018)

definisani su *Zakonom o istopolnim zajednicama*²¹ koji je usvojen 2003. godine a prestao je da važi usvajanjem *Zakona o životnom partnerstvu osoba istog pola*. Raniji *Zakon o istopolnim zajednicama* regulisao je vrlo mali broj prava koja istopolni parovi mogu koristiti a u 22 člana je definisao pitanja koja se odnose na izdržavanje, imovinske odnose i zabranu diskriminacije.

S druge strane, važeći *Zakon o životnom partnerstvu osoba istog pola* definiše životno partnerstvo kao zajednicu porodičnog života dva lica istog pola, koja je zaključena pred nadležnim organom. Istovremeno je data i definicija neformalnog životnog partnerstva prema kojoj je to zajednica porodičnog života dva lica istog pola, koja nijesu zaključila životno partnerstvo pred nadležnim organom, ako traje najmanje tri godine i od početka ispunjava uslove za zaključenje životnog partnerstva. Neformalno životno partnerstvo dokazuje se pred nadležnim sudom na isti način i pod istim uslovima kao i vanbračna porodična zajednica.

Osnovne pretpostavke za sklapanje životnog partnerstva su: da su lica koja namjeravaju da sklope životno partnerstvo istog pola, da postoji međusobna saglasnost, tj. pristanak na zaključenje životnog partnerstva i da je životno partnerstvo sklopljeno pred nadležnim organom, tj. matičarem. Pored toga, Zakon reguliše i osnovne pretpostavke za punopravnost životnog partnerstva, odnosno prepreke za sklapanje životnog partnerstva: punoljetstvo (18 godina), sposobnost za rasuđivanje (poslovna sposobnost), da lica nijesu krvni srodnici u pravoj liniji neograničeno, a u pobočnoj liniji do četvrtog stepena i da već nijesu u bračnoj i partnerskoj zajednici.

Kada je riječ o prestanku životnog partnerstva, Zakonom je predviđeno da životno partnerstvo prestaje smrću životnog partnera, proglašenjem nestalog životnog partnera umrlim, poništenjem i raskidom. Životno partnerstvo prestaje poništenjem ili raskidom kada presuda suda o poništenju ili raskidu postane pravosnažna odnosno danom potpisivanja izjave o sporazumnoj prestanku životnog partnerstva. S druge strane, u slučaju da je nestali životni partner proglašen umrlim, životno partnerstvo prestaje danom koji je pravosnažnom odlukom suda utvrđen kao dan smrti nestalog životnog partnera.

Zakonom je regulisano da sklopljeno životno partnerstvo proizvodi brojna pravna dejstva, tj. prava i obaveze koja se mogu podijeliti na opšta i lična prava i obaveze, odnose u vezi sa djecom, imovinske odnose životnih partnera, nasljeđivanje, poreski status životnog partnerstva, status životnog partnerstva u penzijskom osiguranju, status životnih partnera u sistemu socijalnog staranja, prava i obaveze životnih partnera u sistemu obavezognog zdravstvenog osiguranja i zdravstvene zaštite, prava i obaveze životnih partnera u vezi sa zapošljavanjem i radnim odnosima, pristup javnim i tržišnim uslugama i javnopravni položaj životnog partnerstva. S tim u vezi, opšta prava i obaveze regulisana Zakonom su sljedeća:

- Životni partneri sporazumno i zajednički odlučuju o svim pitanjima od značaja za zajednički život.
- Životni partneri imaju pravo na zaštitu privatnosti porodičnog života i pravo na međusobno zajedništvo.
- Životni partneri imaju obavezu međusobnog pomaganja i pružanja njege i pomoći u slučaju bolesti.
- Životni partneri imaju jednaka proceduralna prava i status u svim sudskim i upravnim postupcima kao i bračni partneri.

Odnosi životnih partnera u vezi sa djecom

U pogledu ostvarivanja prava na starateljstvo, Zakon prepoznaće **roditeljsko starateljstvo** životnog partnera i **partnersko starateljstvo**.

Roditeljsko starateljstvo životnog partnera podrazumijeva da životni partner roditelja djeteta ima pravo da se stara o djetetu zajedno sa roditeljima, ili umjesto roditelja, na osnovu sudske

²¹ Zakon o istopolnim zajednicama (NN 116/2003),
https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2003_07_116_1584.html (30.7.2018)

odluke, a u skladu sa odredbama Porodičnog zakona. Roditelji djeteta zajednički, ili onaj roditelj koji samostalno vrši roditeljska prava, mogu privremeno povjeriti vršenje roditeljskih prava (djelimično ili u potpunosti) životnom partneru, pod uslovom da ispunjava uslove za staratelja propisane Porodičnim zakonom.

Roditelj koji samostalno vrši roditeljska prava u potpunosti, sve odluke bitne za dijete i pristanak na te odluke donosi u dogovoru sa životnim partnerom, a sve bitnije odluke u vezi sa djetetom (zastupanje u vezi sa imovinom veće vrijednosti i imovinskim pravima djeteta i dr., odluke koje znatnije utiču na život djeteta) u skladu sa odredbama iz ove oblasti regulisane Porodičnim zakonom. U hitnim slučajevima, kada postoji neposredna opasnost za dijete, životni partner može preduzeti nužne radnje i o tome obavijestiti roditelja, a može donositi i svakodnevne odluke uz pristanak roditelja djeteta.

Nakon prestanka životnog partnerstva, bivši životni partner koji nije roditelj djeteta može putem suda ostvariti pravo na održavanje ličnih odnosa sa djetetom, ako je zajedno sa djetetom duže vrijeme živio u porodičnoj zajednici, brinuo se o djetetu ili razvio emocionalni odnos.

Partnersko starateljstvo predstavlja oblik starateljstva nad maloljetnim djetetom koju može pružiti životni partner nakon smrti životnog partnera roditelja djeteta, a izuzetno i tokom života životnog partnera roditelja djeteta, ako drugi roditelj nije poznat ili ako mu je oduzeto roditeljsko starateljstvo zbog zlostavljanja djeteta.

U slučaju smrti životnog partnera roditelja maloljetnog djeteta, koje je u trenutku njegove smrti živjelo u zajednici porodičnog života životnih partnera, preživjeli životni partner može pred nadležnim sudom predložiti da se imenuje partnerom starateljem maloljetnog djeteta, pod uslovom da drugi roditelj nije živ ili je proglašen umrlim ili mu je oduzeto roditeljsko starateljstvo zbog zlostavljanja djeteta. Međutim, ako drugi roditelj djeteta nije poznat ili ako mu je oduzeto roditeljsko starateljstvo zbog zlostavljanja djeteta, a radi zaštite interesa i dobrobiti djeteta, životni partneri mogu podnijeti predlog sudu da se drugi životni partner koji nije roditelj djeteta, imenuje partnerom starateljem.

Životni partner koji se imenuje za staratelja mora ispunjavati sve uslove koje propisuje Porodični zakon i na osnovu odluke suda o partnerskom starateljstvu nad maloljetnim djetetom partner-staratelj djeteta stiče pravo na roditeljsko starateljstvo kao i sva prava i obaveze koja iz toga proizlaze.

U pogledu prestanka partnerskog starateljstva, nadležni sud donosi rešenje o prestanku partnerskog starateljstva:

- 1) na predlog centra za socijalno staranje, ako utvrdi da to zahtijevaju opravdani interesi maloljetnog djeteta;
- 2) na sporazumno predlog partnera staratelja djeteta i djeteta;
- 3) na zahtjev partnera staratelja djeteta ili djeteta;
- 4) na predlog roditelja kojem je rešenjem suda vraćeno pravo na roditeljsko starateljstvo.

U slučaju sporazumnog predloga za prestanak partnerskog starateljstva, sud donosi rešenje o prestanku partnerskog starateljstva samo ako je u interesu djeteta.

Referendum

Koristeći svoje pravo u skladu sa *Zakonom o referendumu i drugim oblicima ličnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave*²², građanska inicijativa „U ime obitelji”, 14. juna 2013. godine, predala je Hrvatskom saboru *Zahtjev za raspisivanje referendumu* kojim bi se u Ustav Republike Hrvatske unijela definicija braka kao životne zajednice žene i muškarca. Na osnovu toga, Hrvatski sabor je 8. novembra 2013. godine donio *Odluku o*

²² Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 33/96, 92/01, 44/06, 58/06, 69/07, 38/09, 100/16, 73/17), [https://www.zakon.hr/z/359/Zakon-o-referendumu-i-drugim-oblicima-osobnog-sudjelovanja-u-obavljanju-dr%C5%BEavne-vlasti-i-lokalne-i-podru%C4%8Dne-\(regionalne\)-samouprave](https://www.zakon.hr/z/359/Zakon-o-referendumu-i-drugim-oblicima-osobnog-sudjelovanja-u-obavljanju-dr%C5%BEavne-vlasti-i-lokalne-i-podru%C4%8Dne-(regionalne)-samouprave) (30.7.2018)

*raspisivanju državnog referenduma*²³ koji je održan 1. decembra 2013. godine. Na državnom referendumu odlučivalo se o pitanju „Jeste li za to da se u Ustav Republike Hrvatske unese odredba po kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca?“. U skladu sa *Izvještajem o državnom referendumu održanom 1. decembra 2013. godine*²⁴ pravo glasa imalo je 3.791.000 birača od kojih je svoje pravo iskoristilo 1.436.835 odnosno 37,9% birača. Na referendumsko pitanje sa ZA je odgovorilo 946.433 birača (65,87%) dok je sa PROTIV odgovorilo 481.534 birača (33,51%). Na osnovu toga, donesena je odluka da se u Ustav Republike Hrvatske unese odredba po kojoj je brak životna zajednica žene i muškarca.

IRSKA

Irska je prva zemlja u svijetu koja je istopolne brakove legalizovala referendumom. U januaru 2015. godine u Donjem domu Parlamenta Irske predstavljen je Predlog 34. amandmana na Ustav²⁵ u kojem je predložena izmjena člana 41 Ustava u cilju legalizovanja istopolnih brakova. U *Obrazloženju predloga 34. amandmana na Ustav*²⁶ navodi se da je osnovni cilj Predloga izmjena Ustava kako bi se istopolnim parovima omogućilo sklapanje braka. Predložena izmjena Ustava podrazumijevala je dodavanje novog stava u članu 41 koji glasi: „*Brak mogu sklopiti, u skladu sa Zakonom, dvije osobe bez obzira na svoj pol*“. Predlog za izmjenu Ustava 11. marta 2015. godine usvojen je u Donjem, a 27. marta 2015. godine u Gornjem domu Parlamenta Irske, nakon čega je organizovan referendum.²⁷

Na referendumu koji je održan 22. maja 2015. godine glasači su se izjašnjavali da li su saglasni sa izmjenom člana 41 Ustava tj. predlogom da se istopolnim parovima omogući sklapanje braka. U skladu sa *Rezultatima referendumu*²⁸ izlaznost je iznosila 60,52%, sa DA je odgovorilo 1.201.607 odnosno 62,07% glasača dok je sa NE odgovorilo 734.300 odnosno 37,93% glasača. Stoga, Predlog 34. amandmana na Ustav potpisani je od strane predsjednika 29. avgusta 2015. godine a njegove odredbe stupile su na snagu 16. novembra iste godine.

Prije ustavnog uređenja pitanja istopolnih brakova, mogućnost registrovanja partnerstava osoba istog pola u Irskoj uvedena je u januaru 2011. godine u skladu sa *Zakonom o životnim partnerstvima i određenim pravima o obavezama vanbračnih partnera*²⁹. Zakon definiše partnera u životnom partnerstvu (*civil partners*) kao dvije osobe istog pola dok vanbračne partnera (*cohabitants*) definiše kao dvije osobe istog ili različitog pola koje žive zajedno u intimnoj i ozbiljnoj vezi a koje nijesu srodnici u okviru zabranjenih stepena srodstva, nijesu u braku ili registrovanom partnerstvu.

Takođe, u skladu sa *Izmjenama i dopunama Zakona o usvajanju* iz 2017. godine³⁰ pravo na usvajanje djeteta imaju parovi u životnom partnerstvu, parovi koji žive u vanbračnoj zajednici najmanje tri godine neprekidno kao i roditelji, očuh/mačeha ili rođak djeteta. Prije izmjena i dopuna Zakona, pravo na usvajanje imali su samo bračni parovi koji žive zajedno, roditelji ili rođaci djeteta³¹.

²³ Odluka o raspisivanju državnog referendumu, <http://www.propisi.hr/print.php?id=12664> (30.7.2018)

²⁴ Izvješće o provedenom državnom referendumu održanom 1. prosinca 2013. https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/referendum/2013/izabrani/i_81_000_0000.pdf (30.7.2018)

²⁵ THIRTY-FOURTH AMENDMENT OF THE CONSTITUTION (MARRIAGE EQUALITY) BILL 2015, <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2015/5/eng/initiated/b515d.pdf> (18.9.2018)

²⁶ EXPLANATORY MEMORANDUM, THIRTY-FOURTH AMENDMENT OF THE CONSTITUTION (MARRIAGE EQUALITY) BILL 2015, <https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2015/5/eng/memo/b515d-memo.pdf> (19.9.2018)

²⁷ Houses of the Oireachtas, <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2015/5/?tab=bill-text> (18.9.2018)

²⁸ Referendum Returning Officer,

<https://web.archive.org/web/20150809115721/http://www.referendum.ie/results.php?ref=10> (19.9.2018)

²⁹ Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/html> (19.9.2018)

³⁰ ADOPTION (AMENDMENT) ACT 2017, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/19/enacted/en/print.html> (19.9.2018)

³¹ ADOPTION ACT 2010, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/21/enacted/en/print.html> (19.9.2018)

LETONIJA

U Letoniji, istopolni parovi nemaju pravo na sklapanje braka niti usvajanje djece a registrovana partnerstva takođe nijesu prepoznata zakonom. Ustav Letonije³² izričito navodi da je brak zajednica između muškarca i žene odnosno da „država treba da štiti i podržava brak, **zajednicu između muškarca i žene, porodicu, prava roditelja i prava djece**“. Odredba u Ustavu koja brak definiše isključivo kao zajednicu muškarca i žene dodata je izmjenom Ustava³³ 2006. godine čiji je cilj bio zabrana istopolnih brakova. Takođe, letonski *Gradanski zakon*³⁴ u članu 35 predviđa da je **brak između osoba istog pola zabranjen**.

U januaru 2015. godine poslanik Parlamenta Letonije podnio je amandman³⁵ na Građanski zakon u kojem predložio dopunu Zakona članom 40 kojim bi se omogućilo sklapanje registrovanog partnerstva između dvije osobe istog ili različitog pola koje bi proizvelo ista prava, obaveze i posljedice kao bračna zajednica. Međutim, na sjednici Odbora za pravna pitanja koja je održana 24. februara predlog je odbijen³⁶.

Još jedan pokušaj legalizovanja istpolonih zajednica bila je *online* inicijativa³⁷ prikupljanja potpisa za usvajanje *Zakona o životnom partnerstvu*³⁸ koja je pokrenuta 23. marta 2015. godine na predlog lidera jedne političke partije. U skladu sa predloženim Zakonom, vanbračni parovi istog ili različitog pola imali bi mogućnost registrovanja zajednica i ostvarivanja građanskih prava. Putem inicijative prikupljeno je 10.488 potpisa građana čime je ispunjen uslov predviđen *Poslovnikom Parlamenta Letonije*³⁹ od minimum 10.000 potpisa kako bi inicijativa bila razmotrena u Parlamentu. Međutim, na plenarnoj sjednici održanoj 15. marta ove godine, gotovo tri godine nakon pokretanja inicijative, Parlament Letonije odbio je inicijativu građana za usvajanje Zakona o životnom partnerstvu⁴⁰. Prije rasprave na plenarnoj sjednici, inicijativa je raspravljena na sjednici Odbora za mandate, etiku i podneske građana 7. marta ove godine, na kojoj takođe nije dobila podršku.

LITVANIJA

Zakonodavstvo Litvanije ne prepoznaje istopolne brakove niti registrovana partnerstva. U Litvaniji, **brak** je Ustavom⁴¹ uređena **zajednica isključivo između muškarca i žene** i može se sklopiti samo na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika. Osim toga, *Gradanski zakon*⁴² Litvanije **zabranjuje sklapanje braka između osoba istog pola**.

³² The Constitution of the Republic of Latvia, <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution> (19.10.2018)

³³ Amendments to the Constitution of the Republic of Latvia,

http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=74351 (19.10.2018)

³⁴ Civillikums, <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums> (22.10.2018)

³⁵ Grozījumi Civillikumā (Nr.17/Lp12),

<http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/7498F62B842E7358C2257DF7004AE9AE?OpenDocument>

(22.10.2018)

³⁶ Likumprojekta "Grozījumi likumā „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību”" (Nr. [18/Lp12](#)), izskatīšana pirms trešā lasījuma. *Atbildīgā – Juridiskā komisija*,

<http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotumi.nsf/0/860B9E221FC9DE81C2257DF100391469?OpenDocument&prevCat=12|Juridisk%C4%81%20komisija> (22.10.2018)

³⁷ PAR KOPDZĪVES LIKUMA PIENĀMŠANU LATVIJĀ, <https://manabalss.lv/par-kopdzives-likuma-pienemsanu-latvia/show> (22.10.2018)

³⁸ Kopdzīves likums,

https://manabalss.lv/system/initiatives/documents/000/000/771/original/Kopdz%C4%ABves_likums.pdf?1427099309 (22.10.2018)

³⁹ RULES OF PROCEDURE OF THE SAEIMA, <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure> (23.10.2018)

⁴⁰ SAEIMAS LĒMUMS,

http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimaliivs_lmp.nsf/0/574FE9175FEBE790C225824B00454C7D?OpenDocument (22.10.2018)

⁴¹ The Constitution of the Republic of Lithuania, <http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm> (23.10.2018)

⁴² Civil Code of the Republic of Lithuania, of July 18, 2000, Law No. VIII-1864 (Last amended on April 12, 2011, No XI-1312), http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=202088 (23.10.2018)

U martu 2015. godine grupa poslanika podnijela je amandman⁴³ na Građanski zakon u cilju uvođenja odredbi koje bi omogućile registrovanje partnerstava između osoba istog pola te obezbeđenja njihovih imovinskih prava. U maju iste godine Odbor za pravna pitanja je u svom zaključku⁴⁴ u vezi sa predlogom amandmana naveo da predložene odredbe nijesu u suprotnosti sa Ustavom Litvanije. Međutim, u oktobru i novembru iste godine održani su parlamentarni izbori i izabran je novi saziv Parlamenta a o predlogu amandmana nije raspravlja ni stari ni novi saziv.

Još jedna izmjena Građanskog zakona⁴⁵ u cilju uvođenja registrovanih partnerstava između osoba istog pola koja nije prihvaćena predložena je u maju 2017. godine.

SLOVENIJA

U Sloveniji su prava istopolnih partnera odnosno formalnih i neformalnih životnih partnerstava definisana *Zakonom o životnom partnerstvu*⁴⁶ koji je usvojen u maju 2016. godine. Zakon definiše životno partnerstvo kao zajednicu dvije osobe ženskog ili dvije osobe muškog pola koja proizvodi iste pravne posljedice kao brak. Takođe je navedeno da **parovi u životnim partnerstvima nemaju pravo na usvajanje djece kao ni na medicinski potpomognutu oplođnju**.

Neformalna životna partnerstva Zakonom su definisana kao dugotrajna životna partnerstva između dvije osobe ženskog ili dvije osobe muškog pola koji nijesu formalizovali svoju zajednicu a za koju nema razloga da bude nevažeća. Ovakva životna zajednica proizvodi iste pravne posljedice kao i formalne životne zajednice i vanbračne zajednice.

Odredbe *Zakona o braku i porodičnim odnosima* primjenjuju se *mutatis mutandis* u pogledu ravnopravnosti partnera, prava i obaveza partnera u životnom partnerstvu, imovinskih odnosa, poništenja životnog partnerstva te prava i obaveza partnera nakon poništenja životnog partnerstva.

Referendum

Parlament Slovenije, 3. marta 2015. godine, usvojio je Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima⁴⁷ kojim je brak definisan kao „životna zajednica dvije osobe“ umjesto ranije definicije koja je brak definisala kao „životnu zajednicu muškarca i žene“. Takođe, izmjenama i dopunama Zakona u članu 16 koji je glasio „U svrhu sklapanja braka, neophodno je da dvije osobe različitog pola pred nadležnim organom, u skladu sa odredbama ovog Zakona, daju svoju saglasnost za sklapanje braka“, riječi „različitog pola“ su izbrisane. Ovim izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima istopolni parovi stekli su ista prava kao i parovi suprotnog pola, a između ostalog i pravo na sklapanje braka i usvajanje djece.

Međutim, udruženje „Za otroke gre“ („Radi se o djeci“) prikupilo je potreban broj potpisa za održavanje referenduma što je Parlament Slovenije zabranio. Nakon što je udruženje pokrenulo ustavni spor zbog parlamentarne zabrane referenduma, u oktobru 2015. godine Ustavni sud

⁴³ Civilinio kodeks 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įSTATYMO PROJEKTAS,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/24a88f90d20a11e49a8e8a8aa8141086> (23.10.2018)

⁴⁴ KOMITETO IŠVADA dėl Civilinio kodeks 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto atitinkties Konstitucijai, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e1f76283f4bd11e4ab99c3ab3bb5843?fwid=14kagz0pgg> (23.10.2018)

⁴⁵ LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 2.18, 2.19, 3.3, 3.16, 3.140, 3.141, 3.143, 3.146, 3.147, 3.150, 3.155 STRAIPSNIŲ, KODEKSO TREČIOSIOS KNYGOS VI DALIES XV SKYRIAUS IR 5.13, 6.588, 6.590, 6.744 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS,

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/30c639a0451011e7b465dc41e35792b9?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=26f829cf-cecd-4807-9e2e-7dd2a4f7c415> (23.10.2018)

⁴⁶ Zakon o partnerski zvezzi (ZPZ) <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-1426/zakon-o-partnerski-zvezzi-zpz> (30.7.2018)

⁴⁷ ZAKON O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH (ZZZDR-D) <https://imss.dz-rs.si/imis/f824fcaac6917233a681.pdf> (31.7.2018)

Slovenije poništio je odluku Parlamenta Slovenije kojom je odbijen zahtjev za održavanje referendumu.

Stoga, na zahtjev više od 40.000 glasača donijeta je *Odluka o održavanju referendumu o Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima*⁴⁸. Pitanje na referendumu glasilo je: „Da li podržavate Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima koji je Parlament Slovenije usvojio 3. marta 2015. godine?“. Referendum je održan 20. decembra 2015. godine.

U skladu sa *Izvještajem Državne izborne komisije o rezultatima referendumu o Zakonu o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima*⁴⁹, pravo glasa na referendumu imalo je ukupno 1.714.055 glasača od kojih je svoje pravo iskoristilo 623.541 glasača odnosno 36,38%. Na referendumsko pitanje „Da li podržavate Zakon o izmjenama i dopunama Zakona o braku i porodičnim odnosima koji je Parlament Slovenije usvojio 3. marta 2015. godine?“ sa DA je odgovorilo 226.651 odnosno 36,49% glasača dok je sa NE odgovorilo 394.482 odnosno 63,51% glasača. Stoga, izmjene Zakona o braku i porodičnim odnosima su poništene.

ŠPANIJA

Španija je treća po redu zemlja u svijetu koja je legalizovala istopolne brakove 2005. godine, garantujući jednaka prava bračnim parovima istog i suprotnog pola, uključujući pravo na usvajanje djece, nasljeđivanje itd. Od 2005. godine, sklopljeno je više od 28.000 istopolnih brakova.⁵⁰

U julu 2005. godine, *Zakonom o izmjenama i dopunama Građanskog zakona*⁵¹ u dijelu koji se odnosi na pravo na sklapanje braka, članu 44 koji je glasio: „Muškarci i žene imaju pravo na sklapanje braka u skladu sa ovim Zakonom.“, dodat je drugi stav koji glasi: „Brak proizvodi ista prava i obaveze, bilo da su supružnici istog ili različitog pola.“ Osim toga, ovim Zakonom izmijenjeni su i ostali članovi Građanskog zakona koji se odnose na bračne obaveze a riječi „suprug i supruga“ zamijenjeni neutralnom riječju „supružnici“.

Međutim, navedene odredbe Zakona o izmjenama i dopunama Građanskog zakona od jula 2005. godine bile su predmet žalbe pred Ustavnim sudom Španije, kada je, 25. oktobra 2005. godine, više od 50 poslanika, članova Narodne parlamentarne partije, uputilo žalbu Ustavnom судu u vezi sa preispitivanjem ustavnosti pomenutih odredbi u vezi sa pravom na sklapanje braka.⁵² U žalbi se navodi da će naizgled jednostavna reforma Građanskog zakona od samo par riječi izazvati sekularnu, ustavnu i zakonsku promjenu koncepcije braka kao zajednice muškarca i žene. Iako se čini da je u pitanju minimalna zakonska reforma, ona predstavlja jednu od najznačajnijih zakonskih promjena sa ogromnim posljedicama za špansko društvo budući da predviđa kreiranje nove institucije, čije se karakteristike bitno razlikuju od dosadašnjih karakteristika i poimanja braka. U tom smislu, naglašeno je da ova reforma ne utiče samo na skup normi koje se odnose na instituciju braka, već na cijelokupan normativni sistem koji se odnosi na porodicu, a koji se zasniva na sekularnim pravnim konceptima kao što su otac, majka, suprug i supruga.⁵³

⁴⁸ ODLOK o razpisu zakonodajnega referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (OdZZZDR-D), <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregleđPredpisa?id=ODLO1845> (31.7.2018)

⁴⁹ 467. Poročilo o izidu referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, stran 1482., <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-0467?sop=2016-01-0467> (31.7.2018)

⁵⁰ Spain LGBT Good Practices, Ministerio De Asuntos Exteriores Y De Cooperación, 16th December 2014, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/LGBT/Res_27_32/Spain.pdf (11.9.2018)

⁵¹ LEY 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio, <https://www.boe.es/boe/dias/2005/07/02/pdfs/A23632-23634.pdf> (11.9.2018)

⁵² RECURSO de inconstitucionalidad n.º 6864-2005, en relación con la Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio,

<https://www.boe.es/boe/dias/2005/11/15/pdfs/A37313-37313.pdf> (11.9.2018)

⁵³ Sentencia 198/2012, de 6 de noviembre de 2012, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2012-14602> (11.9.2018)

U novembru 2012. godine, sedam godina nakon podnošenja žalbe, Ustavni sud je donio presudu kojom odbacuje žalbu u vezi sa preispitivanjem odredbi Zakona o izmjenama i dopunama Građanskog zakona od 1. jula 2005. godine u pogledu prava na sklapanje braka navodeći da, u cilju prilagođavanja društvenoj evoluciji, Ustav treba tumačiti na širok i fleksibilan način.⁵⁴

⁵⁴ Ibid

IZVORI INFORMACIJA

467. Poročilo o izidu referendumu o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, stran 1482., <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-0467?sop=2016-01-0467>

ADOPTION (AMENDMENT) ACT 2017,

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2017/act/19/enacted/en/print.html>

ADOPTION ACT 2010, <http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/21/enacted/en/print.html>

Akcioni plan za primenu strategije prevencije i zaštite od diskriminacije za period od 2014. do 2018. godine, http://www.ljudskaprava.gov.rs/sites/default/files/dokument_file/akcioni_plan_srpski.pdf

Amendments to the Constitution of the Republic of Latvia,

http://www.ilo.org/dyn/natlex/natlex4.detail?p_lang=en&p_isn=74351

Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2012/C 326/02 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012P/TXT>

Civil Code of the Republic of Lithuania, of July 18, 2000, Law No. VIII-1864 (Last amended on April 12, 2011, No XI-1312), http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=202088

Civil Partnership and Certain Rights and Obligations of Cohabitants Act 2010,

<http://www.irishstatutebook.ie/eli/2010/act/24/enacted/en/html>

Civilinio kodekso 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios ĮSTATYMO PROJEKTAS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/24a88f90d20a11e49a8e8a8aa8141086>

Civillikums, <https://likumi.lv/ta/id/225418-civillikums>

Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, Rome, 4.XI.1950, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf

Dutch Civil Code, <http://www.dutchcivillaw.com/civilcodebook01.htm>

EXPLANATORY MEMORANDUM, THIRTY-FOURTH AMENDMENT OF THE CONSTITUTION (MARRIAGE EQUALITY) BILL 2015,

<https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2015/5/eng/memo/b515d-memo.pdf>

Government of the Netherlands, <https://www.government.nl/topics/family-law/parental-status-of-co-mothers>

Government of the Netherlands, <https://www.government.nl/topics/family-law/same-sex-marriage>

Grozījumi Civillikumā (Nr.17/Lp12),

[http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/7498F62B842E7358C2257DF7004AE9A
?OpenDocument](http://titania.saeima.lv/LIVS12/SaeimaLIVS12.nsf/0/7498F62B842E7358C2257DF7004AE9A?OpenDocument)

Houses of the Oireachtas, <https://www.oireachtas.ie/en/bills/bill/2015/5/?tab=bill-text>

International Covenant on Civil and Political Rights,

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/ccpr.aspx>

International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights,

<https://www.ohchr.org/en/professionalinterest/pages/cescr.aspx>

Izvješće o provedenom državnom referendumu održanom 1. prosinca 2013.

https://www.izbori.hr/arhiva-izbora/data/referendum/2013/izabrani/i_81_000_0000.pdf

Izvještaj sa javne rasprave o Nacrtu zakona o životnom partnerstvu lica istog pola,

<http://www.mmp.gov.me/vijesti/187528/IZVJEŠTAJ-SA-JAVNE-RASPRAVE-O-NACRTU-ZAKONA-O-ZIVOTNOM-PARTNERSTVU-LICA-ISTOG-POLA.html>

Joseph Chamie and Barry Mirkin, *Population and Development Review, Same-Sex Marriage: A New Social Phenomenon*, Vol. 37, No. 3 (SEPTEMBER 2011),

https://www.jstor.org/stable/23036054?seq=1#page_scan_tab_contents

KOMITETO IŠVADA dėl Civilinio kodekso 3.1, 3.3, 3.16, 3.140, 3.150, 3.194, 3.229, 3.230, 3.231, 3.234, 3.235 straipsnių ir III knygos III dalies ir VI skyriaus pavadinimų pakeitimo, Kodekso papildymo 3.230(1) ir 3.230(2) straipsniais, bei 3.232 ir 3.233 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymo projekto atitinkties Konstitucijai, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAK/e1f76283f4bd11e4ab99c3ab3bbb5843?jfwid=14kagz0pgq>

Kopdzīves likums,

https://manabalss.lv/system/initiatives/documents/000/000/771/original/Kopdz%C4%ABves_likums.pdf?1427099309

LEY 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio, <https://www.boe.es/boe/dias/2005/07/02/pdfs/A23632-23634.pdf>

LIETUVOS RESPUBLIKOS CIVILINIO KODEKSO 2.18, 2.19, 3.3, 3.16, 3.140, 3.141, 3.143, 3.146, 3.147, 3.150, 3.155 STRAIPSNIŲ, KODEKSO TREČIOSIOS KNYGOS VI DALIES XV SKYRIAUS IR 5.13, 6.588, 6.590, 6.744 STRAIPSNIŲ PAKEITIMO ĮSTATYMAS, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/30c639a0451011e7b465dc41e35792b9?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=26f829cf-cecd-4807-9e2e-7dd2a4f7c415>

Likumprojekta "Grozījumi likumā „Par atjaunotā Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma ievada, mantojuma tiesību un lietu tiesību daļas spēkā stāšanās laiku un piemērošanas kārtību”" (Nr. [18/Lp12](#)), izskatīšana pirms trešā lasījuma. *Atbildīgā – Juridiskā komisija*, [http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/860B9E221FC9DE81C2257DF100391469
?OpenDocument&prevCat=12|Juridisk%C4%81%20komisija](http://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/860B9E221FC9DE81C2257DF100391469?OpenDocument&prevCat=12|Juridisk%C4%81%20komisija)

Nacrt zakona o životnom partnerstvu lica istog pola,

https://www.paragraf.me/nacrti_i_predlozi/nacrt-zakona-o-zivotnom-partnerstvu-lica-istog-pola.pdf

ODLOK o razpisu zakonodajnega referenduma o Zakonu o spremembah in dopolnitvah Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (OdZZZDR-D),

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregleđPredpisa?id=ODLO1845>

Odluka o raspisivanju državnog referenduma, <http://www.propisi.hr/print.php?id=12664>

PAR KOPDZĪVES LIKUMA PIENEMŠANU LATVIJĀ, <https://manabalss.lv/par-kopdzives-likuma-pienemsanu-latvija/show>

RECURSO de inconstitucionalidad n.º 6864-2005, en relación con la Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que se modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio.

<https://www.boe.es/boe/dias/2005/11/15/pdfs/A37313-37313.pdf>

Referendum Returning Officer,

<https://web.archive.org/web/20150809115721/http://www.referendum.ie/results.php?ref=10>

RULES OF PROCEDURE OF THE SAEIMA, <http://www.saeima.lv/en/legislation/rules-of-procedure>

SAEIMAS LĒMUMS,

http://titania.saeima.lv/LIVS12/saeimalivs_lmp.nsf/0/574FE9175FEBE790C225824B00454C7D?OpenDocument

Sentencia 198/2012, de 6 de noviembre de 2012, <https://www.boe.es/buscar/doc.php?id=BOE-A-2012-14602>

Spain LGBT Good Practices, Ministerio De Asuntos Exteriores Y De Cooperación, 16th December 2014, https://www.ohchr.org/Documents/Issues/Discrimination/LGBT/Res_27_32/Spain.pdf

The 'legal jungle' of same-sex relationship recognition at the national and European level: a comparative constitutional law review on the ability of same-sex couples to move and reside freely in the European Union, Barbara Safradin, Conference paper bEUcitizen 2015,
http://beucitizen.eu/wp-content/uploads/Conference-Paper-bEUcitizen-June-2015_Barbara-Safradin.pdf

The Constitution of the Republic of Latvia, <http://www.saeima.lv/en/legislation/constitution>

The Constitution of the Republic of Lithuania,
<http://www3.lrs.lt/home/Konstitucija/Constitution.htm>

The Equal Rights Review, Promoting equality as a fundamental human right and a basic principle of social justice, Biannual publication of The Equal Rights Trust, Volume Ten (2013), page 83,
http://www.equalrightstrust.org/ertdocumentbank/err10_web.pdf

THIRTY-FOURTH AMENDMENT OF THE CONSTITUTION (MARRIAGE EQUALITY) BILL 2015,
<https://data.oireachtas.ie/ie/oireachtas/bill/2015/5/eng/initiated/b515d.pdf>

Treaty on European Union, Article 6, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT>

UN Committee on Economic, Social and Cultural Rights, General comment No. 20
(E/C.12/GC/20), Non-Discrimination in Economic, Social and Cultural Rights (Art. 2, para 2),
Forty-second session Geneva, 4-22 May 2009, 10. jun 2009,
<http://www.refworld.org/docid/4a60961f2.html>

Vlada Federacije Bosne i Hercegovine, 158. sjednica Vlade Federacije BiH,
http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednica_v2.php?sjed_id=743&col=sjed_saopcjenje

ZAKON O SPREMENAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O ZAKONSKI ZVEZI IN DRUŽINSKIH RAZMERJIH (ZZZDR-D) <https://imss.dz-rs.si/imis/f824fcaac6917233a681.pdf>

Zakon o istospolnim zajednicama (NN 116/2003), https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/full/2003_07_116_1584.html

Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (NN 33/96, 92/01, 44/06, 58/06, 69/07, 38/09, 100/16, 73/17), [https://www.zakon.hr/z/359/Zakon-o-referendumu-i-drugim-oblicima-osobnog-sudjelovanja-u-obavljanju-dr%C5%BEavne-vlasti-i-lokalne-i-podru%C4%8Dne-\(regionalne\)-samouprave](https://www.zakon.hr/z/359/Zakon-o-referendumu-i-drugim-oblicima-osobnog-sudjelovanja-u-obavljanju-dr%C5%BEavne-vlasti-i-lokalne-i-podru%C4%8Dne-(regionalne)-samouprave)

Zakon o životnom partnerstvu osoba istog spola (NN 92/14),
<https://www.zakon.hr/z/732/Zakon-o-%C5%BEivotnom-partnerstvu-osoba-istog-spola>

Zakon o partnerski zvezi (ZPZ) <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2016-01-1426/zakon-o-partnerski-zvezi-zpz>